

Japon Edebiyatında Öykünün Doğuşu: Ryunosuke Akutagava

H. Can Erkin

Türkiye'de bilinen Japon yazarları çoğunlukla İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem kuşağı yazarlarıdır. Daha önceki dönem yazarları üzerine pek fazla inceleme bulunmadığı gibi, eserleri Türkçeye çevirilen yazarlar da yok denecek kadar azdır. Sadece, erken dönem roman yazarlarından Soseki Natsume'nin (1867-1916) eseri *Boçcan*, *Küçük Bey* adıyla Japonca aslından Türkçeye çevirilmiştir. Ancak şu ana kadar Türkçeye kazandırılan Japon edebiyatı eserlerinin tamamına yakın bir kısmı roman türünde eserlerdir. Akutagava'nın bir öykü derlemesi olan *Raşomon*'un 1966 yılında Tarık Dursun K. tarafından çevirisi yapılmıştır. Yine ünlü öykülerinden biri olan "Örümcek Ağı" Vaner Alper tarafından Japonca aslından çevirilerek 1990 yılında yayımlanmıştır (Metis Çeviri, Sayı:12). Bir diğer ünlü uzun öyküsü *Kappa* da Oğuz Baykara tarafından Japonca aslından çevirilerek 2004 yılında yayımlanmıştır (Ürün Yay.). Yine de bunlar Akutagava'nın öykücülüğünün sadece küçük bir kısmını yansıtmaktadır.

Ryunosuke Akutagava çağdaş Japon öykücülüğünü başlatan kişi olarak bilinir. 1892 yılında Tokyo'da doğan Akutagava'nın 1927 yılındaki intiharıyla sonlanan kısa ömrü, Japonya'nın Batılılaşma çabaları ve şehirleşme sorunlarından doğan sıkıntılarının belki de en yoğun olarak yaşandığı bir döneme rastlamaktadır. Elbette, Mori Ogai (1862-1922) başta olmak üzere, Akutagava'dan önce de kısa öykü türü eserler veren yazarlar olmuştur. Yine de Japon edebiyatında Batılı anlamda roman ve öykü türlerinin ortaya çıkışı yirminci yüzyıl başlarında olmuştur.

Aslında, Japonların Batılılarla ilk etkileşimleri on altıncı yüzyılda yaşanmışsa da, o dönemde Japonya'ya tanıtılan Hıristiyanlığın günden güne büyümesinden endişe duyan Japon yöneticiler dış dünya ile olan ilişkilerini en aza indirgeyerek, on dokuzuncu yüzyıl ortalarına kadar bu uygulamayı temel politika olarak sürdürmüşlerdir.

On dokuzuncu yüzyıl ortalarına gelindiğinde, Uzakdoğu'daki çıkarları için birbirleriyle kıyasıya bir mücadele içine giren Batılı güçlerin baskılarına dayanamayarak ülke limanlarını dı-

şarıya açmak zorunda kalmıştır. Bu döneme kadar ortaçağ koşullarında bir yaşamın hüküm sürdüğü Japonya, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısını Batılı güçlerle aynı medeniyet düzeyini yakalama ve ülkenin açılışı sırasında Batılı güçlerle yapılan eşitsiz antlaşmaları düzeltme çabaları içerisinde geçirecektir.

Japonya'nın Meici Reformları olarak adlandırılan çağdaşlaşma atılımları sürecinde birçok alanda Batılı sistemlerin Japonyaya transferi sağlanmıştır. Aynı zamanda 1880'lerden itibaren Batı yazınının önde gelen birçok eseri Japoncaya çevirilmiştir. Bu çevirilerin de etkisiyle, Batılı anlamda düzyazı türü olarak nitelendirilebilecek eserler de yazılmıştır. Ancak başlangıçta bunların çoğu yazarların siyasi fikirlerini yaymak için yazdıkları romanlardan öteye geçmeyen ve oldukça yeteneksizce kaleme alınmış eserlerdi.

Japon edebiyatında düzyazı türleri açısından, Şoyo Tsubouçi'nin (1859-1935) *Şosetsu Şinzui (Romanın Özü)* (1885-1886) eserinin yayımlanması önemli bir dönüm noktası olmuştur. Şoyo, bu çalışmasında romanı insanoğlunun kültürüyle paralel olarak gelişen ve edebiyatın zirvesini oluşturan bir yazın türü olarak nitelendirmektedir. Romanın konusunun 'insanlık' ve 'toplumsal olgular' olması gerektiğini savunarak, bunların yazına yansıtılması için en iyi yolun gerçekçilik olduğunu vurgulamıştır. Tsubouçi'nin etkisiyle yazılan ilk roman Şimei Futabatei'in (1864-1909) *Ukigumo (Sürüklenen Bulutlar)* (1887-1889, üç cilt) adlı eseri olmakla birlikte, yirminci yüzyıl başlarında roman yazımı konusunda öne çıkan iki isim Soseki Natsume ve Mori Ogai'dır.

Natsume'nin romanlarına genel olarak baktığımızda, başkaları tarafından ortaya atılmış idealleri aktarmaya çalışmadığı, çağdaşlaşma atılımlarını sürdüren Japonya'da nasıl bir yaşam tarzı ya da düşüncenin gerçeğe dönüştürülebileceğine odaklanan deneysel romanların çoğunlukta olduğu görülecektir. Romanlarında sergilediği deney ortamında kahramanları ağırlıklı olarak genç öğrenciler ve entelektüellerdir. Deneylerden yola çıkarak ani ve hızlı Batılılaşma atılımlarının yarattığı toplumsal karmaşa keskin bir şekilde eleştirilmektedir. Aslında, geleneksel bir aileden gelen Natsume yeni eğitim sisteminde yetişmesi sonrasında İngiliz edebiyatı araştırmalarına yönelir. Tamamen Çin yazısı ile yazılmış metinlerle uğraşmaktan ve haiku şiirleri gibi Japonya'ya özgü edebiyat türlerinden hoşlanan Natsume'nin, gerçek hayatta İngiliz edebiyatı araştırmacısı olarak yaşamını sürdürmesi ve Batı tarzında eserler vermesi onun hayatı boyunca ikilemlerle boğuşmak zorunda kalmasının nedeni olmuştur.

Natsume'nin çağdaşı Mori Ogai da çağdaş Japon edebiyatının öncü isimlerinden birisidir. Çalışma hayatına askeri doktor olarak atılan Ogai, bazı kurumlarda da yöneticilik görevlerinde bulunmuştur. Ancak, öğrenciliği nedeniyle yabancı ülkelerde bulunduğu sıralarda Batı Avrupa edebiyatı hakkında derin bir bilgiye sahip olarak, Japonya'ya döndükten sonra askeri doktor olarak çalışırken, bir yandan da çeviri, eleştiri, edebi türler yazmaya başlayarak yazın dünyasında sürükleyici bir rol oynar hale gelmiştir. Yazarlık etkinliğinin başlarında romantik öyküler, romanlar ve aydınlanmanın biçimine yönelik eleştirileriyle bilinen Ogai'nın romanları da Natsume'nin romanları ile benzerlik göstermektedir. Ogai'nın kahramanları genç entelektüellerdir ve bir süre ülke dışında bulunma deneyimine de sahiplerdir. Ancak, Ogai da o sıra-

lardaki Japon toplumuna eleştirel bir bakış açısı getirmekle birlikte, Batılı düşünce ve geleneklerin Japonya'nın bu ortamında yaşantının bir parçası haline getirilemeyeceği ümitsizliği ile yılgınlığa düşmüş kahramanlar odağında eserlerinin örgüsünü oluşturmaktadır.

Elbette bu ikili dışında da, Japonya'nın o dönemdeki görüntüsü ile Batı'yı karşılaştırarak eleştiriler getirmekte olan çok sayıda edebiyatçı vardır. Ancak, Akutagava'nın yazarlığa yönelmesinde doğrudan etkili olan öncülleri Ogai ve Natsume'dir.

Akutagava'nın *İmge Öyküler*'in bu sayısında tanıttığımız “Burun” öyküsü, onun kendini tamamen yazarlığa verme kararı almasında etkili olmuştur. Yayımlanmadan önce, “Burun” öyküsünü okuyan ve övgüler yağdıran Soseki Natsume'nin teşvik etmesiyle profesyonel olarak yazarlığı seçen Akutagava'nın, aslında bu ilk öyküsü değildir.

1915 yılında yayımladığı çarpıcı öyküsü “Raşomon”, daha sonra ünlü Japon yönetmen Akira Kurosawa tarafından başarılı bir film çalışması haline getirilerek dünya çapında üne kavuşmuştur. On birinci yüzyıl sıralarında merkezi yönetimin zayıflaması ve iç karmaşalar sonucu dönemin başkenti Kyoto harap düşmüştür. O güne kadar onur için yaşayan, ama işsiz kaldığı için yaşam sıkıntısına düşmüş bir samuray, Kyoto'nun önemli kapılarından biri olan Raşomon Kapısı yakınlarında dinlenmek ister. Kapıda yakılmadan ve gömülmeden oracığa bırakılmış cesetlerin saçlarını toplayan bir kadınla karşılaşır. Ölülerini soyduğunu düşünerek hidetlenir. Kadını yakalar ve sorgular, kadın saçlardan peruk yapmayı düşündüğünü söyler. Öykünün sonunda samuray, kadının kimonosunu çalıp kayıplara karışır. Onur ve yaşamı sürdürme arasında bir seçim yapmak zorunda kalan samurayın, bu seçimde sonuca ulaşma şekli öyküyü çarpıcı kılmaktadır. “Raşomon” aynı “Burun” gibi, Akutagava'nın klasik Japon edebiyatı eserlerinde bulduğu malzemelerden esinlenerek yazdığı bir öykü olmasına rağmen, ilk yazıldığı dönemde pek fazla ilgi çekmemiştir. Zaten, büyük olasılıkla, Akutagava'nın yazarlığa atılmasında etkili olan Natsume de “Raşomon”u okumamıştı ve “Burun”a kadar Akutagava'nın varlığından da habersizdi.

Aslında Natsume ile tanışmasından önce Akutagava'yı en fazla etkileyen yazar Ogai olmuştur. Özellikle Ogai'nın Japonca'ya çevirdiği romanlar ile yazdığı tarihi romanlarını hayranlıkla okuduğu bilinmektedir. “Raşomon”un yazılmasında da Ogai'nın tarihi romanlarının etkisi hissedilmektedir. Ancak, Ogai'nın tarihi roman ve öykü yazımı Akutagava ile farklılık göstermektedir. Ogai tarihi biyografik romanlarında, gerçekliğin kendisine ilişkin kanıtlar ve belgeler üzerinde doğruluk gerekliliği anlayışı ile eserlerini kaleme almıştır.

Oysa Akutagava, tarihi gerçekleri ya da ‘eski’yi malzeme olarak kullanmakla olayın sıradanlığını ve doğallığını sağlamaya, bu kurgu içerisinde de modern insanın psikolojisini ifade etmeye çalışmaktadır. Bu yüzden, tarihi öyküye gerçekliği kazandırabilmek için bir araya getirilen sahne unsurlarında, modern ile örtüşen âdetler ve yaşantı tarzı ön plana çıkartılmaktadır. Değişik bir ifadeyle, tarihteki kişileri ya da olayları kullanarak bir soruna karşı psikolojik ve biraz da öznel bir yorum getirmeye çalışmaktadır. Akutagava'nın öyküleri için gereken sahne dekoru ve süslemeleri için kullandığı tarihi malzeme üç ayrı dönemde yoğunlaşmaktadır.

Öncelikle Heian Dönemi (794-1192) için on birinci yüzyıl başlarında tamamlandığı

sanılan *Koncaku Monogatari-şu* (*Eski ve Yeni Öyküler*) derlemesinden yararlanmışır. *Koncaku Monogatari-şu*, Hint, Çin ve Japon olmak üzere üç ayrı kısım altında 1065 masal ve efsaneyi bir araya getiren muazzam bir derlemedir. Akutagava'nın bu derlemeden yararlanarak yazdığı öykülerinin başında “Raşomon” ve “Burun” gelmektedir.

Akutagava'nın ikinci grup malzeme kaynakları olarak, 1543-1639 arasında Avrupalıların ilk olarak Japonya'ya gelmeleri ve Hıristiyanlığın Cizvit misyonerler tarafından yayılması dönemine ilişkin kayıtlar yer almaktadır. On altıncı yüzyıl sonlarında Japonya'da önemli boyutlara ulaşan Hıristiyanlığın bu durumundan endişe duyan Japon otoriteleri önce misyonerlerin faaliyetlerini yasaklamış, daha sonra da Japonların Hıristiyanlık dinine geçmelerine de yasak getirilmiştir. On yedinci yüzyıla girildiğinde Japon Hıristiyanlar üzerinde dinlerini değiştirmeleri için ağır bir baskı uygulanmıştır.

Akutagava bu döneme ait malzemeleri, Batı ile olan iletişimi ve bu iletişimin yarattığı etkileri, on yedinci yüzyılda şekillendirilen yeni şehirli kültürü üzerindeki etkileri bağlamında ele almaktadır. Çözmeye çalıştığı en önemli sorun, Doğu ve Batı'nın karşılığının ve zıtlığının ne şekilde inceltilebileceği sorunudur. Bu döneme ilişkin kaynakları kullanarak Japonya'ya özgü maneviyatı vurgulamış, yabancı bir ülkeden gelen ve mutlak gerçekliğe hizmet etme inancı üzerine kurulu bir öğretiyi ve bu temelde ortaya çıkan düşün ve inanç gibi olgulara kökten bir mantık ve özgün inançlarla karşıtlık göstermeyen Japonların kendi özlerinde geliştirdikleri erdem ve yaşam alışkanlıklarının neliğini ortaya koymaya çalışmıştır. Akutagava'nın buradan yola çıkarak kurgusunu geliştirdiği öykülerinde, Japon Hıristiyanların inandıkları ‘Tanrı’nın, Batılı Hıristiyanların inandıkları ‘Tanrı’ olmayabileceği şüphesi güçlü bir şekilde hissedilmektedir. Akutagava'nın bu tür öyküleri arasında “Tabako to Akuma” (Tütün ve Şeytan, 1917), “Hokyo-nin no Şi” (Müritin Ölüm, 1918), “Kirişutohoro Conin-den” (Aziz Christopher Öyküsü, 1919) gibi eserleri bulunmaktadır.

Akutagava'nın öykülerinde üçüncü öbeği de Japonya'nın on dokuzuncu yüzyıl ortalarında kapılarını dış dünyaya açarak, 1868'de İmparator Meici'nin tüm otoriteyi ele alması ile başlayan çağdaşlaşma hareketleri sürecini irdelediği eserleri oluşturmaktadır. Doğu ve Batı'ya özgü köken olarak tamamen farklı düşünce, duygu ve alışkanlıkların on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı Japon yaşamında tuhaf bir şekilde iç içe geçmesine odaklanan Akutagava, bu konuyla ilgili olarak “Kaika no Satsucin” (Aydınlanma Dönemi Katili, 1918), “Kaika no Ronin” (Aydınlanma Dönemi Avaresi, 1919), “Torokko” (Vagon, 1922) gibi öyküleri kaleme almıştır. Bu öbekte yer alan öyküleri içerisinde en önemlisi 1920'de yayımladığı “Butokai”dır (Dans Partisi).

Aslında Butokai, Pierre Loti'nin Japonya anılarını yazdığı *Madame Chrysantheme* (1887) eserine bir yanıt olarak kaleme alınmıştır. 1883 yılında açılan dans binası Rokumei-kan, Meici Dönemi'nde Batı etkisini sembolize eden en önemli olgudur. 1884'ten itibaren, Rokumei-kan'da Batı tarzı dans partileri yapılmaya başlanmış, burada bulunan Loti, *Madame Chrysantheme* eserinde ‘Edo Dans Partisi’ başlıklı bir kısım ayırarak izlenimlerini aktarmıştır. Loti,

dans eden Japon kızları 'çekik gözlü, toparlak ve düz, kedi yavrusu gibi küçük yüzlü' olarak betimlemekte, danslarını ise 'yaratıcılıktan uzak, otomatik bebekler gibi', şeklinde nitelendirmektedir.

Loti'nin bu eserini okuyan Akutagava, tamamen farklı bir dans partisi öyküsü kurgular. Öykü Rokumei-kan'da düzenlenen bir dans gösterisi çerçevesinde şekillendirilmiştir. Loti de, dans partisine katılan ve Japon güzeli Akiko ile dans eden, ancak Akiko'nun sanat düşüncesindeki derinliği ve özü algılamaktan uzak Fransız subayı olarak öyküye dahil edilmektedir. Akutagava'nın partisinde, Batı-Japon karışımı âdetlerle süslenen ortam içerisinde, bir Japon güzeli masum yaşamının sadece bir parçasını yaşamaktadır. Oysa Loti, o ortamı Japon güzelinin yaşamının tamamını oluşturduğu yanılgısındadır. Öykünün sonunda, Akutagava Akiko ile trende tesadüfen karşılaşarak öyküye kendisini de dahil eder. Yukarıda anahatlarıyla bakmaya çalıştığımız Akutagava'nın öykücülüğünde, önemli zirvelerden birini "Burun" öyküsü oluşturmaktadır. Akutagava'nın profesyonel yazarlığa atılmasına vesile olması açısından da önemli bir öyküdür. Ayrıca, Akutagava'nın öykülerinin ortak özelliklerinin bir çoğunu da taşımaktadır. *İmge Öyküler*'in bu sayısında Türk öykü okurlarının beğenisine sunulan Akutagava'nın bu başarılarının, Japon öykücülüğü hakkında bir fikir edinilmesini sağlaması dileğiyle...

KAYNAKÇA

- AKUTAGAVA, Ryunosuke, *Raşomon-Hana* (Raşomon-Burun), Tokyo: Şinço-şa, 2000 (60. Baskı, ilk baskı:1968)
- AKUTAGAVA, Ryunosuke, *Akutagava Ryunosuke-şu* (Akutagava Ryunosuke Derlemesi), Tokyo: Şinço-şa, 1969.
- AKUTAGAVA, Ryunosuke, *Raşomon* (Çev. Dursun K., Tanık), Ankara, Bilgi Yay., 1966.
- AKUTAGAVA, Ryunosuke, "Örümcek Ağı" (Çev. Alper, Vaner), *Metis Çeviri*, Sayı:12, İstanbul, Metis Yay., 1990.
- AKUTAGAVA, Ryunosuke, *Kappa* (Çev. Baykara, Oğuz), İstanbul, Ürün Yay., 2004.
- ERKİN, H. Can, *Geçmişten Günümüze Japonya'dan Türkiye'ye Bakış*, Ankara, Vadi Yayınları, 2004.
- KARATANI, Kocin. *Origins of Modern Japanese Literature*, (İng. çev.: De Barry, Brett) Duke University Press, 1993, s. 136-172.
- LIPPIT, Mizuta, Noriko, *Reality and Fiction in Modern Japanese Literature*, New York, M.E.Sharpe,1980.
- LIPPIT, Seici M, "Disintegrating Mechanisms of Subjectivity: Akutagawa Ryunosuke's Last Writings", *The Journal of Asian Studies*, No.: 58-1, 1999, s. 27-50.
- LOTI, Pierre. *Japan: Madame Chrysanthemum*, (İng. çev.: Ensor, Laura), Londra: Kessinger Publishing, (1920 baskısından reprint), 1985.
- NATSUME, Soseki, *Küçük Bey* (Çev. Mariko Erdoğan ve Hüseyin Özkaya), Oğlak Yayınları, İstanbul, 2003
- O'BRIEN, James. *Akutagawa and Dazai: Instances of Literary Adaptation, Arizona*: Arizona State University Center for Asian Studies, 1988.
- RIMER Thomas J., "The Historical Literature of Mori Ogai: An Introduction", içinde: RIMER, T. J. ve DILWORTH, David, *The Incident at Sakai and Other Stories*, Honolulu: The University Press of Hawaii, 1977, s. 1-12.
- SNYDER, Stephen, "Ogai and the Problem of Fiction: Gan and Its Antecedents", *Monumenta Nipponica*, Vol.: 49-3, Tokyo: Sophia University, 1994, s. 353-373.
- STARRS, Roy, "Writing the National Narrative: Changing Attitudes toward Nation-Building Among Japanese Writers, 1900-1930", içinde: MINICHELLO, Sharon A. (ed.), *Japan's Competing Modernities: Issues in Culture&Democracy 1900-1930*, Honolulu: The University Press of Hawaii, 1998, s. 206-227.
- SUZUKI, Tomi, *Narrating the Self: Fictions of Japanese Modernity*, Stanford Univ. Press, 1996.
- SWANN, Thomas E.&Kinya, Tsuruta, *Approaches to the Modern Japanese Short Story*, Tokyo: Waseda University Press, 1982.
- WILSON, Ritchie, "The Last Testament of Okitsu Yagoemon", *Monumenta Nipponica*, Vol.:26-1/2, Tokyo: Sophia University, 1994, s.143-158.
- YU, Beongcheon, *Akutagawa: An Introduction*, Detroit:Wayne State University Press, 1972.